

Škarje in platno – kako ukrojiti študijski program konferenčnega tolmačenja

Matevž Pajek

Abstract

The article highlights the main properties of an effective study programme, which is competence-based and encourages the development of individual work habits and teamwork skills required for successful interpreting. It also outlines and scrutinises the latest changes made to the conference interpreting study programme at the Department of Translation Studies, Faculty of Arts, University of Ljubljana. The findings are complemented by a survey carried out among the last three generations of interpretation students and summed up in a closing commentary on the study framework of conference interpreting.

Key words: conference interpreting, interpreting competences, study programme, EMCI Consortium

Ključne besede: konferenčno tolmačenje, tolmaške kompetence, študijski program, konzorcij EMCI

1 UVOD

Univerzitetni študijski programi konferenčnega tolmačenja dandanes predstavljajo najplodovitejše kalističe kompetentnih tolmačev, pripravljenih na vstop na trg dela. V evropskem izobraževalnem prostoru imajo najpogosteje obliko eno- ali dvoletnega magistrskega programa, ki ga zaznamuje visoka raven intenzivnosti in prevladujoče praktična usmerjenost. Na ta način se v veliki meri razlikujejo od drugih univerzitetnih študijev, ki dovršen del vsebine študija namenjajo teoretičnim platem obravnavanih tematik (več v Skarlovnik 2004).

Tolmaški poklic je svojo današnjo obliko začel dobivati v 40. letih prejšnjega stoletja. Medtem ko je pred tem tolmačenje potekalo predvsem konsektivno, v dialoški obliki oz. šepetano, je z razvojem sodobne avdiotehnike nastala nova oblika tolmačenja – simultano tolmačenje –, ki danes predstavlja večinski delež konferenčnega tolmačenja. Prvič so se ga sicer poslužili že na konferenci Mednarodne organizacije za delo v Ženevi leta 1927, ustrezno avdioopremo pa so razvili pri podjetju IBM. A zaradi tehničnih zapletov in pomanjkanja tolmačev, ki bi bili govorniške odre pripravljene zamenjati za zaprte kabine, je začetno navdušenje nad to obliko tolmačenja hitro usahnilo. Minilo je skoraj dvajset let, preden so ponovno poskusili – tokrat na nürnberskih procesih v letih 1945 in 1946 (več v Gaiba 1998).

V tem času so začele univerze ustanavljati tudi prve študijske programe, ki so nudili tolmaško usposabljanje. Tolmaška šola Univerze v Ženevi je svoja vrata odprla leta 1940, na Dunaju pa so s programom pričeli leta 1943. Na drugi strani luže je leta 1949 na Univerzi Georgetown nastal Oddelek za tolmačenje in prevajanje, v Parizu pa sta bili leta 1957 ustanovljeni kar dve tolmaški šoli – ISIT (Institut supérieur d'interprétation et de traduction) in ESIT (Ecole supérieure d'interprétation et de traduction). Konferenčno tolmačenje je z nastankom mednarodnih organizacij (npr. OZN) doživelo razmah, hitro rastoča tolmaška skupnost pa se je leta 1953 povezala v Mednarodno združenje konferenčnih tolmačev (AIIC). Obenem so v 20. stoletju začele nastajati tudi prve knjige, posvečene področju tolmačenja: najprej so se pojavili priročniki (npr. Herbert 1952 in Rozan 1956), nakar je sledil še razmah znanstvenega raziskovanja (npr. Seleskovitch 1975; Gile 1995; Pöchhacker in Sclesinger 2002).

Danes se tolmačenju posvečajo tako teoretiki kot tudi praktiki, ki z roko v roki razkrivajo ozadje zapletenega procesa tolmačenja, o poklicu osveščajo splošno javnost, izboljšujejo delovne pogoje tolmačev in nadgrajujejo izobraževalne programe za njihovo usposabljanje.

Sodobni študijski programi konferenčnega tolmačenja temeljijo na sistemu kompetenc (več v Pajek 2011) ter spodbujajo razvoj samostojnih in skupinskih

delovnih navad, ki so nepogrešljive pri tolmaškem delu. Študijski programi konferenčnega tolmačenja, ki jih danes najdemo v evropskem prostoru, so si zaradi prekrivnosti trga, medinstitucionalnega sodelovanja in zgodovinske povezanosti evropske izobraževalne sfere razmeroma podobni, a jih kljub temu zaznamujejo številne razlike in posebnosti, ki zadevajo trajanje, zasnovo in vsebino predmetnikov. Večina izobraževalnih ustanov tako ali drugače sodeluje z institucijami EU kot največjimi uporabnicami tolmaških storitev na svetu.

2 KONZORCIJ EMCI

Evropski magistrski študij konferenčnega tolmačenja (dalje EMCI) je magistrski univerzitetni program, ki je bil leta 1997 pripravljen kot pilotni projekt Skupne službe za tolmačenje in konference Evropske komisije, Generalnega direktorata XXII (izobraževanje, usposabljanje in mladi) ter Evropskega parlamenta. Skupina osmih institucij je v sodelovanju z ustanovnimi organi pripravila in začrtala jedrni kurikulum za usposabljanje tolmačev na podiplomski ravni. Projekt je nastal kot odgovor na pomanjkanje visoko usposobljenih konferenčnih tolmačev, še posebej takšnih z redkejšimi jezikovnimi kombinacijami.

Po koncu štiriletnega projekta je 15-članska delovna skupina EMCI ustanovila Konzorcij EMCI, ki je bil s podpisom Dogovora o konzorciju potrjen v Evropskem parlamentu 30. maja 2001. V letih 2011 in 2012 je združenje doživelo programsko in člansko preno¹ ter se prelevilo v mednarodni Konzorcij EMCI II.² Konzorcij se zavezuje k razvoju stikov z obstoječimi in bodočimi članicami ter k tesnemu sodelovanju z generalnima direktoratoma Evropske komisije in Evropskega parlamenta. Njegove članice skrbijo za usklajeno politiko pridobivanja in ocenjevanja študentov, obenem pa zagotavljajo kakovostni nadzor in redne preglede študijskih programov, ki jih prilagajajo novim potrebam in spremembam trga. Eden izmed osrednjih ciljev programa je podpora mobilnosti učiteljev in študentov, ki lahko med usposabljanjem obišejo institucije Evropske unije.

Konzorcij EMCI je leta 2013 sestavljalo 11 univerzitetnih institucij:

- Univerza Artesis Plantijn – Antwerpen, Belgija
- Univerza Eötvös Loránd – Budimpešta, Madžarska
- Univerza Babeş-Bolyai – Cluj, Romunija
- Univerza v Ženevi – Ženeva, Švica

¹ Pogoj za članstvo v novem konzorciju je bila pozitivna ocena na podlagi kvalitativne evalvacije izvajanja študija in kvalitete diplomantov.

² Več na spletni strani <http://www.emcinterpreting.org/> (dostop: 10. 6. 2013).

- Boğaziçi Üniversitesi – Istanbul, Turčija
- Univerza v Lizboni – Lizbona, Portugalska
- Univerza v Ljubljani – Ljubljana, Slovenija
- Univerza Nova Sorbona ESIT – Pariz, Francija
- Karlova univerza – Praga, Češka
- Univerza v Trstu – Trst, Italija
- Univerza v Varšavi – Varšava, Poljska

Konzorcij EMCI je oblikoval strukturno in vsebinsko osnovo magistrskega programa, ki ga ponujajo njegove članice, ne spušča pa se v podrobnosti samega kurikula. Tolmaški program obsega od 60 do 120 kreditnih točk ECTS,³ kar ustreza enemu oz. dvema letoma študija, ki mora vsebovati najmanj 400 kontaktnih ur⁴ v razredu, pri čemer je najmanj 75 % slednjih namenjenih tolmaškim vajam. Poleg tega pomemben del programa predstavljajo vaje v skupinah in druge oblike samostojnega učenja (npr. tematsko izobraževanje; uporaba podatkovnih virov, kot so radio, televizija in internet; izdelava glosarjev ipd.). Predviden skupni obseg usposabljanja, ki ga sestavljajo delo v razredu, vaje v skupinah in samostojno učenje, naj bi znašal najmanj 800 ur. Vse tolmaške vaje morajo voditi izkušeni konferenčni tolmači, ki so obenem tudi ustrezno pedagoško usposobljeni.

Jedrni kurikulum predpisuje bistvene elemente študijskega programa tolmačenja, a ne določa, da jih morajo članice izvajati kot samostojne učne enote, obenem pa dopušča tudi uvedbo dodatnih izbirnih in obveznih predmetov.

Osrednjih sklopov študija je pet:

- Teorija tolmačenja
- Tolmačenje v praksi
- Konsekutivno tolmačenje
- Simultano tolmačenje
- Evropska unija in mednarodne organizacije

V učnem sklopu 'teorija tolmačenja' študentje spoznajo razlike med prevajanjem in tolmačenjem, posvetijo se teoretičnim vidikom procesa in poklica tolmačenja ter obravnavajo različna raziskovalna področja, ki so s tolmačenjem tako ali drugače povezana, npr. jezikoslovje in kognitivne znanosti.

Sklop 'tolmačenje v praksi' je namenjen praktični pripravi študentov na njihov bodoči poklic, vsebuje namreč širok spekter elementov, kot so na primer

³ European Credit Transfer and Accumulation System.

⁴ 1 kontaktna ura = 45 minut.

komunikacijske spretnosti, govorne vaje, javno govorništvo, tehnike priprave na konference (npr. terminologija, iskanje informacij, uporaba informacijske tehnologije), poklicna etika, konferenčni postopki, delovna praksa in pogoji dela. V tem sklopu je predviden tudi študijski obisk Evropske komisije, Evropskega parlamenta in/ali mednarodnih institucij, ki ga pripravijo univerze in na katerem se lahko študentje preizkusijo v delovnem okolju konferenčnih tolmačev.

Cilj učnega sklopa 'konsekutivno tolmačenje' je usposobiti študente, da bodo do konca programa znali tekoče in učinkovito konsekutivno pretolmačiti govor dolžine najmanj 10 minut, pri čemer bodo v ciljni jezik zvesto prenesli ustrezno vsebino, terminologijo in register. Učenje teh spretnosti zahteva vrsto različnih vaj, kot so vsebinska analiza, spominske vaje, konsekutivno tolmačenje brez zapisov, povzemanje, prevajanje na pogled in tehnike zapisovanja. Govori, s katerimi bodo delali študentje, bodo pokrivali raznovrstna področja, zvrsti in registre, tekom študija pa bodo rasli v dolžini, gostoti informacij ter stopnji strokovnosti in podrobnosti.

Cilj učnega sklopa 'simultano tolmačenje' je usposobiti študente, da bodo do konca programa znali tekoče in učinkovito simultano pretolmačiti govor dolžine najmanj 20 minut, pri čemer bodo v ciljni jezik vestno prenesli ustrezno vsebino, terminologijo in register. Usposabljanje bo poleg spretnosti, ki smo jih načrtali že pri konsekutivnem tolmačenju, obsegalo še dodatna, specifična znanja, ki jih zahteva ta oblika tolmaškega poklica. Poleg tega bodo študentje spoznali različne tehnike dela v kabini in dela v skupini. Govori, s katerimi bodo delali, bodo pokrivali raznovrstna področja, zvrsti in registre, tekom študija pa bodo rasli v dolžini, gostoti informacij ter stopnji strokovnosti in podrobnosti. Ko bodo študentje usvojili spretnosti simultane tolmačenja, se bodo izučili tudi tolmačenja v primerih, ko imajo govorjeno besedilo pred sabo v pisni obliki.

Študentje se bodo v učnem sklopu 'Evropska unija in mednarodne organizacije' podrobneje seznanili z delovanjem različnih mednarodnih institucij ter z njimi povezanimi procesi in postopki.

Poleg jedrnega kurikulumu je konzorcij oblikoval tudi smernice za preizkuse tolmaških sposobnosti ter vodila za končne tolmaške izpite. Prve določajo profil kandidata za tolmaški študij in posamezne elemente preizkusa sposobnosti, ki ga morajo kandidati opraviti kot predpogoj za vpis. V sklopu vodil za zaključne izpite pa konzorcij med drugim opredeljuje izpitne govore, njihovo dolžino in raven ter člane ocenjevalne komisije in način sprejemanja odločitev, ki morajo biti soglasne.

3 OBLIKOVANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

Na osnovi dognanj, do katerih smo prišli v magistrskem delu (Pajek 2011) z analizo šestih študijskih programov konferenčnega tolmačenja v evropskem prostoru, bomo opredelili okvirno zasnovo in vsebino dobro zastavljenega programa. Pri tem bomo informacije črpali tudi iz raziskave mnenja, ki smo jo v obliki spletne ankete z vprašanji zaprtega in odprtega tipa opravili med zadnjimi tremi generacijami študentov tolmačenja (2010–2012) na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani. Anketo je izpolnilo 14 nekdanjih študentov tolmačenja. Obdobje zadnjih nekaj let je minilo v znamenju prehoda na bolonjski sistem, istočasno pa je prišlo še do prenove konzorcija EMCI.

3.1 O zasnovi

Z bolonjsko reformo evropskih visokošolskih sistemov so se v nekaterih državah sheme stopenj univerzitetne izobrazbe nekoliko spremenile (več podatkov o stanju in spremembah izobraževalnih sistemov najdemo v poročilih omrežja Eurydice).⁵ V Sloveniji je tako dodiplomski študij prevajanja pred reformo obsegal 4 leta, nato pa mu je sledil podiplomski specialistični študij tolmačenja v obsegu enega leta. Po reformi je prva bolonjska stopnja namenjena študiju medjezikovnega posredovanja (tri leta), na drugi bolonjski stopnji pa študentje izbirajo med magistrskim študijem prevajanja ali tolmačenja v obsegu dveh let. Kljub povečanemu obsegu magistrskega študija glede na stari specialistični študij je tolmačenje prisotno le v 2. letniku (z izjemo uvoda v konsektivno tolmačenje in tolmačenje za skupnost v obsegu 30 kontaktnih ur, ki je obvezni izbirni modul za študente tolmačenja v 1. letniku), medtem ko je ves preostali 1. letnik za študente prevajanja in tolmačenja enoten. Takšna enoletna zasnova tolmaškega študija je bila zahteva konzorcija EMCI, ki pa po prelevitvi dovoljuje tako eno- kot tudi dvoletne programe. Potrebe po navideznem enoletnem kurikulumu znotraj okvira dvoletnega drugostopenjskega bolonjskega študija tako več ni.

Glede na uradno dvoletno zasnovo magistrskega študija ter obseg in zahtevnost tolmaških vsebin bi bilo smotrno razširitev vpeljati tudi na vsebinski ravni ter študentom omogočiti pričetek tolmaškega usposabljanja že v 1. letniku. Na ta način bi lahko trenutno močno strnjeni program porazdelili med več študijskih semestrov, ga izpopolnili z dodatnimi vsebinami in povečali količino tolmaških vaj. Takšno podaljšanje študija bi imelo poleg naštetih neposrednih pozitivnih učinkov še dodatne posredne prednosti: študentje bi lahko osnove (bodisi le konsektivnega bodisi tako konsektivnega kot tudi simultanege) tolmačenja usvojili

⁵ Glej spletno stran <http://www.eurydice.si> (dostop 10. 6. 2013).

že v 1. letniku, kar bi jim dalo več časa za pripravo in sodelovanje na simuliranih konferencah, natančno obravnavo raznolikega spektra tem in področij ipd.

Uvedba tolmaških predmetov v trenutno enotnem 1. letniku druge bolonjske stopnje lahko poteka postopoma, z zamenjavo prevajalskih modulov za tolmaške in vpeljavo obravnave tolmaških tehnik v predmetnik. Nekatere prevajalske in tolmaške kompetence se sicer prekrivajo, a veliko je takšnih, ki so v ospredju le na enem izmed obeh področij, sam proces prevajanja pa je v sklopu tolmaškega usposabljanja nebitnega pomena. Študentje tolmačenja se lahko tako že v začetku posvetijo specifičnim tolmaškim spretnostim ter prevajalske module zamenjajo za usvajanje načel javnega govorništva (katerega pomen je izpostavljen v Bottan 2000) in poglobljanje tematskega znanja (na področjih politike, gospodarstva, kulturnih znanj ipd.).

Podobnega mnenja so bili številni študentje, ki so izpolnili vprašalnik. Vse tri generacije so imele vaje konsektivnega in simultanege tolmačenja samo v 2. letniku študija. Tako tisti, ki so program obiskovali dve leti, kot tudi tisti, ki so prešli iz starega, nebolonjskega programa neposredno v 2. letnik študija tolmačenja, so bili mnenja, da je bilo tolmaških vaj – še posebej simultanih – premalo, da pa je sicer dve leti študija popolnoma dovolj, če so tolmaške vsebine v dovolj uravnoteženi meri razporejene po obeh letnikih. Zaradi zgoščenosti vaj v 2. letniku študentje niso mogli ponotranjiti in avtomatizirati pridobljenega znanja in izkušenj, prav tako so nekateri čutili nepotrebno naglico pri obravnavi vsebin, za nekatere je na koncu zmanjkalo časa.

3.2 O predmetniku

Pri oblikovanju ustreznega predmetnika je treba v zakup vzeti vrsto parametrov, kot so praktična usmerjenost, časovna omejenost in vsebinska širina študija konferenčnega tolmačenja. Osrednji sklop seveda predstavlja usvajanje tehnik tolmačenja in številne tolmaške vaje, ki pa jih lahko dopolnjujejo različni dodatni predmeti in vsebine. Članice konzorcija EMCI morajo upoštevati interna določila, a ta bolj ali manj natančno opisujejo le nekatere vsebinske enote, npr. teorijo tolmačenja. Ta bi morala biti vključena v začetno fazo študija v 1. letniku, kjer lahko služi kot teoretični uvod v študij ter priprava na praktične vaje. Sodelujoči v raziskavi so večinoma menili, da je bilo teoretičnih vsebin preveč, saj so odžirale čas za vaje, in da so bile preveč osredotočene na zgodovino tolmačenja, premalo pozornosti pa se je namenilo drugim vidikom raziskovanja področja tolmačenja.

Poleg teorije tolmačenja lahko predmetnik 1. letnika dopolnjujejo še vsebine, kot so tehnike tolmačenja in govorništvo, ki prav tako predstavljajo bazične

kompetence tolmača. Katz (1989) poudarja pomen področja javnega nastopanja, ki bi moralo imeti v sklopu študija enako veljavo kot na primer znanja s področja gospodarstva ali politične teme. Tolmač namreč vedno skrbi za komunikacijo, zato mora dobro poznati in obvladati načine sporočanja, govora, javnega nastopanja in neverbalne komunikacije, ki mu omogočajo celovit in naraven prenos sporočila. Ustrezno usposabljanje v govorniških spretnostih študentom vcepi tudi nujno potrebno sposobnost samonadzora in kritične presoje lastnega podajanja govora. To plat so sodelujoči v raziskavi poudarili kot izjemno pozitivno.

Tekom 1. letnika lahko študentje poleg konferenčnega tolmačenja spoznajo še druge oblike tolmaškega dela, tako na teoretični kot tudi praktični ravni. Osnove različnih vrst tolmačenja (npr. tolmačenje za skupnost na področju zdravstva, policijskih ali azilnih postopkov, medijsko tolmačenje; znakovno tolmačenje ipd.) jim dajo vpogled v širše obzorje delovnega okolja, strategij in konvencij njihovega bodočega poklica. Kot piše Parnellova (1989), je lahko dialoško tolmačenje uporabna poučevalna metoda, ki združuje pasivno razumevanje jezika, aktivno uporabo jezika in poljuben tematski sklop ter je obenem umeščena v realno delovno situacijo.

Podobno velja tudi za jezikovne vaje, ki naj bodo usmerjene predvsem v govorno rabo jezika, ki je za tolmača najpomembnejša. Študij tolmačenja namreč ni študij jezika, temveč obsega predvsem usvajanje specifičnih tolmaških kompetenc, dobro znanje maternega in tujih jezikov pa je le eden od predpogojev za pričetek tovrstnega študija. Študentje naj bi torej svoje jezikovno znanje zgolj izpopolnjevali in dopolnjevali, pri tem pa se osredotočali na uporabo govorjenega jezika, ki izboljša tako razumevanje kot tudi podajanje govora, ne glede na to, ali gre za jezik A, B ali C.⁶ Tedenske vaje lahko sestojijo iz razprave o aktualnih dogodkih na državni in svetovni ravni, na podlagi katere študentje in učitelj nato natančneje obravnavajo določeno temo (npr. vojna v Afganistanu, trenutno stanje v državi z vidika politike, prebivalstva in gospodarstva, vzroki za začetek vojne, zgodovinski pregled dogajanja na tem območju ipd.) in obenem pripravijo glosar bistvenega izrazja.

Tovrsten tematski pristop lahko uberemo tudi pri tolmaških vajah, saj omogoča razmeroma celovit pregled določenega področja, spodbuja premišljen izbor govorov za tolmačenje, študentom daje več možnosti za predpripravo in obenem zviša njihovo motivacijo. Intenzivno usposabljanje v sklopu tolmaškega študija seveda že samo po sebi zahteva visoko raven motivacije in pripravljenosti na delo, a je v človekovi naravi, da izgubi zagon, če ne doživi napredka (Kurz 1998: 68). Pri tem lahko bistveno vlogo odigrajo prav tolmaške vaje, ki so dobro strukturirane glede na težavnost, tematiko in obseg.

⁶ jezik A – materni jezik, jezik B – aktivni jezik, jezik C – pasivni jezik

Kurzeva (1998: 67–68) opisuje zasnovo tolmaških vaj na Oddelku za prevajanje in tolmačenje Univerze na Dunaju, kjer posamezni temi posvetijo tedenski ali dvotedenski sklop vaj. Tako sestavljene vaje omogočajo izpolnjevanje kratkoročnih ciljev in s tem ohranjanje visoke ravni motivacije. Redno pripravljajo tudi simulirane konference, kjer prav tako obravnavajo vnaprej izbrane vsebine, na katere se lahko študentje ustrezno pripravijo. Na ta način lahko deloma rešimo tudi vprašanje vrzeli v znanju s specifičnih področij, na katera se lahko tekom vaj osredotočimo. V raziskavi sodelujoči študentje so na primer izpostavili potrebo po izpopolnitvi poznavanja ekonomije ter nacionalne in svetovne politike. Obe področji sta za delo tolmača – zlasti če slednje poteka v okviru institucij Evropske unije – izjemno pomembni. V ta namen se lahko oblikuje diskreten predmet, ki ga izvaja bodisi notranji bodisi zunanji predavatelj, ali pa se takšne teme sistematično vključijo v tolmaške vaje.

Naslednji korak pri izpopolnjevanju tolmaških vaj je večje sodelovanje med posameznimi jezikovnimi sekcijami. Kurzeva (1998) ponuja dve različni možnosti tovrstne prekrivnosti. Učitelji se lahko dogovorijo, da bodo v določenem obdobju (npr. tekom dveh tednov) v več tujih jezikih obravnavali isto temo (npr. AIDS). Študentje se ji podrobno posvetijo, raziščejo izbrano področje v svojih delovnih jezikih in se tako dobro pripravijo na vaje. Obenem lahko v sklopu vaj pripravijo večjezični glosar na izbrano temo. Druga možnost je še tesnejše sodelovanje, učitelji lahko namreč pripravijo skupne tolmaške vaje za več tujih jezikov v obliki simulirane konference ali tolmačenja videoposnetkov večjezičnih razprav. Slednje je za bolj razširjene tuje jezike, npr. angleščino, nemščino in francoščino, razmeroma lahko najti (npr. razprave in okrogle mize Sveta Evrope, OZN, EU ipd.).

Sodobna tehnologija sedaj omogoča tudi videokonference, ki jih kot tolmaške vaje med drugim pripravljajo članice konzorcija EMCI. Te imajo navadno obliko simulirane konference, potekajo v več jezikih, v njih pa sodelujejo tako študentje kot tudi učitelji. Tovrstne videokonference združujejo elemente skupinskih vaj, ki smo jih v zgornjem odstavku že opisali, in uporabe sodobnih tolmaških orodij. Obenem zvišajo zahtevnost tolmačenja, saj so študentje umeščeni v mednarodno delovno okolje, ki je formalnejše in bolj stresno. Morebitne šibkosti posameznikov in njihovega nastopa tako še hitreje pridejo na površje, kjer jih opazimo, obravnavamo in popravimo. Videokonference so izprašani nekdanji študentje večinoma označili kot (nad vse) dobrodošle, Oddelek za prevajalstvo jih je v sodelovanju z drugimi institucijami članicami konzorcija EMCI in s tolmaškima službama Evropske komisije in Evropskega parlamenta začel izvajati v študijskem letu 2010/2011, pri čemer vaje potekajo v konsektivni obliki.⁷ Še večje odobranje so pozele simulirane konference, ki omogočajo vaje simultanege tolmačenja v simuliranem večjezičnem okolju, v prisotnosti občinstva, s specifičnimi temami,

⁷ O tem več v članku A. Maček v tej monografiji.

skozi katere študentje izkusijo praktično delo v kabini v sodelovanju s kolegi in kolegicami, delom prek releja, izmenjavo povratnih informacij ipd.

Kurzeva (1998: 70)⁸ kot zelo uporabno metodo poučevanja tolmačenja navaja še videoposnetke nastopov in tolmačenj študentov, ki prav tako razkrivajo najočitnejše napake in nezaželene manirizme pri podajanju govorov. Študentje jih lahko opazijo sami, kar pomeni, da jih sami tudi lažje odpravijo. Opazujejo predvsem obrazno mimiko, držo in govorico telesa, očesni stik, uporabo zapiskov, (ne)naravnost govora, (ne)monotonost govora ipd. Tovrstne video posnetke lahko v študijski proces umestimo že v začetku govorniških ali tolmaških vaj, saj se študentje tako hitreje znebijo začetne treme in začnejo sprejemati konstruktivno kritiko.

Videoposnetki so kot študijska metoda namenjeni predvsem rabi pri konsekutivnem tolmačenju, kjer je ustrezna vizualna predstavitev bistveni del samega tolmačenja. Pri simultanjem tolmačenju, ki poteka v kabini, je tolmač manj izpostavljen in ta element tako nima iste teže. Osrednjo vlogo ima govorni nastop, ki ga lahko zabeležimo na avdioposnetku in prav tako analiziramo. Študentje lahko tekom študija shranjujejo svoje lastne posnetke, jih analizirajo v skupini ali sami ter pozneje primerjajo novejše in starejše posnetke, ki pokažejo napredek in odpravljene ali še vedno prisotne težave v nastopu in tolmačenju.

Tolmaške vaje lahko obsegajo govore, ki jih pripravijo študentje ali učitelj, in pa različne posnetke, bodisi v avdio- ali videozapisu. Nekatere institucije poleg učitelja tolmačenja uporabljajo še pripravljalca govorov, ki je navadno naravni govorc tujega jezika, iz katerega študentje tolmačijo, in je usposobljen za pripravo ustreznih govorov glede na težavnost, strukturo in tematiko. Na ta način razbremenijo tako študente kot tudi učitelja, ki se lahko posveti predvsem analizi samih tolmačenj. Ob odsotnosti živega govorca so najbolj uporabni videoposnetki, saj ne nudijo le zvočnega, ampak tudi vidni stik z govornikom, ki tolmaču omogoča sprejem neverbalnih komunikacijskih informacij. Takšen vizualni stik z govornikom sicer določata tudi standarda ISO 2603 in 4043, ki pokrivata področje stalnih in mobilnih tolmaških kabin. Kot pravi Kurzeva (ibid.: 71), videoposnetki omogočajo dostop do različnih vrst govorov in različic jezika (npr. raznovrstni naglasi in regionalne variante angleščine), predstavljajo pa tudi vpogled v področje tolmačenja za medije in videokonferenčnega tolmačenja, ki sta s pojavom novih, sodobnih tehnologij vedno pogostejši obliki dela in ju ni moč zanemariti (Muzurakis 1996; Kurz 1997). Kurzeva (1998: 71) predlaga gradnjo ustrezno urejene multimedijske knjižnice, ki naj bi na vsaki instituciji združevala avdio- in videoposnetke predavanj, govorov in razprav o različnih temah in v različnih jezikih. Tovrstna zbirka lahko olajša vaje učiteljem in študentom, obenem pa jo postopoma širimo in dopolnjujemo.

⁸ Več o učni metodi snemanja v Schweda-Nicholson (1985), Heine (1990) in Kellett Bidoli (1995), ki jih navaja Kurzeva.

Thiéry (1989) in Altmanova (1989) izpostavljata še en pomemben element tolmaških vaj – demonstracijo učitelja. Če primerjamo področje tolmačenja s prevajanjem, opazimo, da je dostopnost do zglednih primerov opravljenega dela pri slednjem veliko večja. Vsakdo lahko namreč poišče primerke dobrih in slabih prevodov ter jih analizira. Na drugi strani je dostop do tolmačenj, ki si jih lahko študentje vzamejo za zgled, precej bolj omejen, v določeni meri že zaradi govornega medija tolmačenja, ki ni namenjen kakršnim koli zapisom in ohranitvi. Učitelji so tisti, ki lahko ponudijo rešitev. Altmanova (ibid.: 237) navaja dva osrednja razloga za tovrstno demonstracijo – dvig ravni motivacije s praktičnim prikazom ustreznega tolmačenega govora in sam praktični prikaz teoretičnih načel tolmačenja (npr. govorni nastop, telesna govornica, prenos vsebine, časovna razdalja med izvirnim govorom in tolmačenjem ipd.). Učitelj lahko najprej napove temo demonstrativnega govora, na katero se študentje ustrezno pripravijo. Pripravljeni govor pretolmačijo v razredu, nato pa skupaj z učiteljem razčlenijo še posnetek demonstracije, pri čemer se osredotočijo na težave, ki so jih izkusili sami, morebitne zapiske (tako ob konsektivnem kot tudi simultanem tolmačenju), dobre in slabe rešitve, način podajanja ipd.

Nepogrešljiv del študija tolmačenja predstavlja samostojno delo, ki pronica v vse pore sistema usposabljanja, tako na področje samih tolmaških vaj kot tudi usvajanja različnih spretnosti in tematskega znanja. Ena od značilnosti ustreznega kandidata za tolmača, ki jo različni avtorji pogosto navajajo, je radovednost (Pöchhacker 2004: 180; Pippa in Russo 2002: 246), tolmač se tekom svojega dela namreč venomer loteva novih, neznanih tem, ki jih mora hitro in učinkovito raziskati, da lahko uspešno opravi svoje delo. Zvedavost in zanimanje za širok spekter področij, ki lahko segajo vse od molekularne biologije do svetovnega nogometnega prvenstva, mu dajeta obsežno mero znanja, s katerim si lahko pomaga.

Po eni strani mora biti tolmač torej dobro splošno izobražen, po drugi strani pa narava njegovega dela pogosto zahteva tudi izjemno specifična znanja in podatke, ki jih lahko pridobi le s premišljenim in sistematičnim pristopom k samoizobraževanju in pripravi na delo. Pri izpolnjevanju prve točke zgornje povedi lahko študenta usmerjamo na več različnih načinov, npr. z razpravami o trenutnem dogajanju v svetu v sklopu jezikovnih ali tolmaških vaj, pripravami različnih tematskih predstavitev v sklopu tolmaških vaj, posebnimi področnimi predmeti (npr. pravo EU, kultura tujejezičnega področja) ipd. Predvsem je pri tem bistvenega pomena, da študentje že v začetku tolmaškega študija začnejo sistematično širiti svoje znanje in krpati morebitne luknje v njem, tako bodo namreč pridobili oz. dodatno dodobra razvili sposobnost metodičnega in samostojnega izobraževanja. Pristop k drugi točki mora biti še bolj sistematičen, študentom je treba predstaviti ustrezno metodologijo, ki jim omogoča hitro in učinkovito pripravo na izbranem tematskem področju. Del slednje je tudi

priprava večjezičnih glosarjev in terminoloških zbirk. V sklopu samostojnega dela se lahko študentje izobražujejo in izpopolnjujejo individualno ali pa med sabo sodelujejo, pri čemer lahko na primer organizirajo skupne tolmaške vaje ali simulacije konferenc, kjer si pomagajo z lastnimi govori ali ustreznimi zbirkami avdio in video posnetkov.

4 SKLEPNE MISLI

Študij konferenčnega tolmačenja je specializiran izobraževalni program, ki je usmerjen v usposabljanje kompetentnih in na delo pripravljenih konferenčnih tolmačev. Zaradi narave tolmaškega dela in intenzivnosti samega študija mora biti njegova programska shema dobro strukturirana in prilagojena potrebam sodobnega trga. Ta od tolmačev med drugim zahteva obširno splošno znanje, specifične tolmaške kompetence, dobro razvito sposobnost samoučenja in učinkovit metodološki pristop k pripravi na raznovrstne delovne teme.

Poleg primerne kompetenčne usmeritve in premišljene programske sheme je ključnega pomena pri študiju konferenčnega tolmačenja še sistematičen pristop k izobraževanju. Ta se mora zrcaliti tako v vsebinski zasnovi posameznih predmetov kot tudi v organizaciji samostojnega študentskega dela, ki lahko zajema pripravo simuliranih konferenc, tematskih glosarjev, govorov in skupinskih vaj. Ustrezen metodološki in delovni okvir, ki ga študentje usvojijo zgodaj v začetku študija, spodbuja razvoj profesionalnega odnosa do tolmaškega dela, nudi več priložnosti za sodelovanje in omogoča hitrejše napredovanje pri študiju.

Študij konferenčnega tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo FF UL je v treh letih, odkar je bila opravljena prvotna analiza programa (Pajek 2011), napredoval: videokonference so postale stalnica, izboljšali so se pogoji za samostojne delo, spet potekajo vaje tolmačenja v tuji jezik, prevajalski predmeti v 2. letniku so se večinoma poslovlili, v program se vključujejo raznovrstni zunanji sodelavci in tujejezični govorniki. A izpopolnjevanje študijskega programa ni nikoli zares končano, tako da je možnosti in priložnosti za izboljšave še veliko, začeni s programskim potolmačenjem 1. letnika študija in zmanjšanjem obsega prevajalskih modulov za tolmače.

V času krize, ki Evropo pesti zadnja leta, je tudi visokošolski izobraževalni prostor doletela varčevalna politika, katere zagovorniki zavračajo strategijo razvoja s pomočjo naložb. A prav v šolstvu bi morali ubrati nasprotni pristop. Odlično usposobljeni kadri so namreč bistven element uspešne zaposlovalne politike in s tem ključ do izhoda iz krize. To velja za vse plati izobraževalne sfere, tudi za študij tolmačenja.

Z izpopolnjevanjem programa bodo nadobudni mladi tolmači in tolmačke dobili še boljši študijski prostor, v katerem bodo lahko (iz)pilili svoj potencial in se nato z odskočne deske na koncu študija pognali v raznoliki svet tolmačenja v domačih logih in onkraj naših meja. Tam bodo pristali pripravljene, motivirani in profesionalni.

Literatura in spletni viri

- Altman, Janet, 1989: The role of tutor demonstration in teaching interpretation. Gran, Laura in John Dodds (ur.): *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation*. Videm: Campanotto. 237–240.
- Bottan, Lorena, 2000: La présentation en interprétation consécutive: comment développer une habileté de base. *The Interpreters' Newsletter* 10. 47–68. <http://www.openstarts.units.it/dspace/handle/10077/2446> (dostop 31. 5. 2013).
- EMCI Course structure. <http://www.emcinterpreting.org/?q=node/13> (dostop 31. 5. 2013).
- Eurydice, 2010: *Focus on higher education in Europe 2010: The impact of the Bologna process*. Bruselj: Eurydice. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_reports_en.php (dostop 31. 5. 2013).
- Gaiba, Francesca, 1998: *The origins of simultaneous interpretation: The Nuremberg trial*. Ottawa: Ottawa University Press.
- Gile, Daniel, 1995: *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*. Lille: Presses universitaires.
- Heine, Manfred, 1990: Methodische Fragen der Ausbildung im Konsekutivdolmetschen. Salevsky, Heidemarie (ur.): *Übersetzungswissenschaft und Sprachmittlerausbildung*. Berlin: Humboldtova univerza v Berlinu. 399–404.
- Herbert, Jean, 1952: *Manuel de l'interprète. Comment on devient interprète de conférence*. Ženeva: Georg.
- Katz, Jean-Daniel, 1989: Pour un enseignement de l'expression orale dans les Ecoles d'Interprètes. Gran, Laura in John Dodds (ur.): *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation*. Videm: Campanotto. 217–218.
- Kellett Bidoli, Cynthia Jane, 1995: Video-aided testing of student delivery and presentation in consecutive interpretation. *The Interpreters' Newsletter* 6. 43–66.
- Kurz, Ingrid, 1997: Getting the message across – simultaneous interpreting for the media. Snell-Hornby, Mary, Zuzana Jettmarová in Klaus Kaindl (ur.): *Translation as intercultural communication*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 195–205.
- Kurz, Ingrid, 1998: Interpreting training programmes: The benefits of coordination, cooperation and modern technology. Hung, Eva (ur.): *Teaching translation and interpreting* 4. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 65–72.

- Muzurakis, Panajotis, 1996: Videoconferencing: Techniques and challenges. *Interpreting* 1. 21–38.
- Pajek, Matevž, 2011: Študijski programi konferenčnega tolmačenja v evropskem prostoru. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Parnell, Audrey, 1989: Liaison interpreting as a language teaching technique. Gran, Laura in John Dodds (ur.): *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation*. Videm: Campanotto. 253–256.
- Pippa, Salvador in Mariachiara Russo, 2002: Aptitude for conference interpreting: A proposal for a testing methodology based on paraphrase. Garzone, Giuliana in Maurizio Viezzi (ur.): *Interpreting in the 21st Century*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 245–256.
- Pöhhacker, Franz in Miriam Shlesinger, 2002: *The interpreting studies reader*. London/New York: Routledge.
- Pöhhacker, Franz, 2004: *Introducing interpreting studies*. London/New York: Routledge.
- Rozan, Jean-François, 1956: *La prise de notes en interprétation consécutive*. Ženeva: Georg.
- Schweda-Nicholson, Nancy, 1985: Consecutive interpretation training: Videotapes in the classroom. *Meta* 30. 149–153.
- Seleskovitch, Danica, 1975: *Langage, langues et mémoire: étude de la prise de notes en interprétation consécutive*. Pariz: Lettres modernes.
- Skarlovnik, Andreja, 2004: *Metodološki pristopi k usposabljanju tolmačev*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Thiery, Christopher, 1989: Pédagogie de l'exemple dans l'enseignement de l'interprétation simultanée et consécutive. Gran, Laura in John Dodds (ur.): *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation*. Videm: Campanotto. 207–208.